

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Гендерна психологія»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (право)

**№ 7 за темою №3 «ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ. ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ
ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ»**

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 р. №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 р. №8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
Протокол від 27.06.2024 р. №22

Розробник:

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, канд. іст.
наук, ст. наук. співр. **Надія ДЕМИДЕНКО**

Рецензент:

Професор кафедри психології та педагогіки Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, доцент **Наталія
МІЛОРАДОВА**

ТЕМА №3 «ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ. ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ»

План лекції

1. Поняття гендерного конфлікту та його прояви в різних культурах.
2. Профілактика гендерних конфліктів.

Рекомендована література

Основна

1. Левченко К. Б. Гендерне тяжіння. Харків, «ФОЛІО», 2019. 189 с.
URI:<https://folio.com.ua/books/Genderne-tyazhinnya>
2. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. К., 2014. 65 с.
URI:https://www.naiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/gender/Martsenyuk_Gender_and_no_n_discrimination_.pdf
3. Ткалич М. Гендерна психологія : навч. Посібник. Київ : Академвидав, 2016. 254 с.
URI:<http://uaoppp.com.ua/read/59/>
4. Фулей Т.І. Гендерна рівність при здійсненні правосуддя / Т.І. Фулей. К.: ВАІТЕ, 2016. 180 с.
URI:<https://www.osce.org/files/f/documents/a/5/249271.pdf>

Додаткова

1. Гендерна рівність на ринку праці: як досягти рівня країн ЄС (2019)
URI:<http://surl.li/ifuvi>
2. Гендерні аспекти оплати праці (2020) **URI:**<http://surl.li/ifuva>

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Ідея та цінність гендерної рівності у політиці Європейського Союзу
URI:<http://povaha.org.ua/ideya-ta-tsinnist-hendernoji-rivnosti-u-politytsi-evropejskoho-soyuzu/>
2. Права жінок і гендерна рівність в Україні.
URI: <http://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/>
3. Проект «Жінки – це 50% успіху України». **URI:**<http://50vidsotkiv.org.ua>

Текст лекції.

1. Поняття гендерного конфлікту та його прояви в різних культурах.

Конфлікт – це усвідомлене зіткнення, протиставлення сторін (як мінімум двох людей, груп, спільнот) з приводу несумісних потреб, інтересів, цілей, типів поведінки, відносин, установок, істотно значущих для тих сторін, які вступають у протиставлення. Гендерний конфлікт (гендерно-рольовий конфлікт) – це протиріччя (зіткнення) між нормативними уявленнями про риси особистості, особливості поведінки чоловіків і жінок і нездатністю або небажанням особистості відповідати цим уявленням і вимогам. Будь гендерний

конфлікт базується на явищі статевої диференціації та ієрархічності статусів чоловіків і жінок, які існують в сучасних суспільствах. Гендерний підхід до вирішення конфліктів полягає у врахуванні гендерних відмінностей при оцінці особистісних характеристик, аналізі і прогнозуванні соціальної поведінки учасників конфлікту, у врахуванні наявних гендерних стереотипів, на основі яких будуються уявлення учасників конфлікту один про одного. Гендерний підхід до вирішення конфліктів також передбачає врахування гендерних відмінностей і стереотипів при очікуванні відповідної поведінки учасників конфлікту, а також при заходах, необхідних врегулювання конфліктів та корекції уявлень сторін одна про одну.

Проблема конфліктів у сім'ї багатоаспектна, в ній відбивається все різноманіття протиріч, пов'язаних з природою людини, суспільства і суспільних відносин. методологія аналізу складних проблем, що спирається на принцип «додатковості» різних підходів. Вона використовує в якості дослідницької бази синтез наукових методів, запозичених у різних науках: філософії, антропології, культурології, соціальної психології, правознавстві та інші. Конфлікт завжди завершується і залишає після себе відчутні зміни як у взаєминах, так і в особистості самої людини. Ці зміни можуть бути як деструктивними (руйнівними), так і конструктивними (творчими).

Гендерний конфлікт – взаємодія або психологічний стан, в основі якого лежить суперечливе сприйняття гендерних цінностей, відносин, ролей, що приводить до зіткнення інтересів і цілей. Відмінності в моделях поведінки чоловіків і жінок можуть стати причинами внутрішньоособистісних, міжособистісних і міжгрупових конфліктів. Гендерний конфлікт має біологічні, психологічні та соціальні витоки.

Завдяки диференціації статей природа забезпечує виживання біологічних систем (чоловіки відповідають за динаміку виду і забезпечують мінливість генофонду, а жінки зберігають наявний генофонд і відповідальні за стабільність виду). Тому чоловіча частина популяції відрізняється від жіночої більш високим ступенем відхилення від середніх величин. Наприклад, серед чоловіків більше велетнів і карликів, ніж серед жінок; вище відсоток як геніїв, так і розумово відсталих.

Гендерні конфлікти часто кореняться в інформаційних моделях, що складаються в психіці учасників. Чоловіки і жінки по-різному прочитують послання один одного, і тоді помилки сприйняття і реагування призводять до взаємин. Розповідь про невдачі, неприємності для жінок є, перш за все, спробою отримати співчуття: вони і не чекають конкретних дій на свої скарги. Чоловіки ж відчують себе зобов'язаними зреагувати "справою" на висловлені проблеми. Обмін дрібними деталями інформації для жінки – засіб і свідомство досягнення близькості, чоловік не любить вдаватися в незначні деталі.

Хоча, звичайно, індивідуальні відмінності тут більш важливі. Крім усвідомлення проблем, що мають особисту значущість для учасників, можуть мати значення і об'єктивні соціальні причини зіткнення – через розподіл домашніх обов'язків і лідерства в сім'ї, з приводу конкуренції на високооплачуваності та престижності робочого місця, участі у

владних структурах тощо. Зрештою, конфліктні суперечності виникають не між чоловіками і жінками як такими, а між традиційними і новими ролями представників різної статі.

Необхідно визнати, що велика частина причин знаходиться не в зовнішньому середовищі. Безумовно, матеріальний стан, суспільне благополуччя, правові норми відіграють важливу роль у гармонізації відносин членів сім'ї. Але основна причина конфліктності знаходиться в ступені розвиненості індивідуальної свідомості та культурної зрілості

2. Профілактика гендерних конфліктів

Профілактика гендерних конфліктів зовні проста, але припускає серйозну і різноаспектну роботу: пізнання не тільки себе, а й інших, повага до себе, рівна повазі іншого; виняток із спілкування особистісних негативних оцінок. Якщо йдеться про рольовий гендерний конфлікт, який виник у сімейних стосунках, тут не слід прагнути перемагати, бо поразка іншого є його приниження не принесе жодної користі. У кожному члені сім'ї, незалежно від віку та положення, необхідно бачити особистість. Важливо розвивати адекватну самосвідомість, тобто прагнути давати собі і своїм вчинкам об'єктивну оцінку.

Слід зазначити, що у багатьох випадках гендерні конфлікти в Україні мають насильницький характер. Для того, щоб дійсно змінити ситуацію, необхідно усвідомити гендерну природу цього явища, яке має свої корені в патріархальних стереотипах, що століттями закладалися в свідомості людей. Право на свободу від насильства – одне з основних прав людини. Хоча насильство супроводжує всю історію людства, але зараз, на початку третього тисячоліття, цивілізація має усвідомити безперспективність насильницького шляху і змінитися.

Саме гендерні стереотипи, упередження і забобони з боку оточення заважають людям знаходити своє місце в житті, якнайповніше реалізувати свої таланти і здібності, а також підтримують ситуацію порушення прав, продукують дискримінацію та насильство над жінкою. Гендерне насильство постійно і в значній мірі виснажує економіку України, підриває добробут її громадян і громадянок, а отже негативно впливає на демографічну ситуацію.

Так, головним фактором зменшення чисельності населення є падіння народжуваності, а остання значною мірою залежить від кількості шлюбів і розлучень. У той же час статистика свідчить, що не менш ніж 80% справ про розлучення викликані брутальною словесною образою та побиттям жінок. Саме через гендерні стереотипи держава й суспільство не надають необхідної допомоги і підтримки потерпілим, не забезпечують жінкам достатній захист, не притягають до відповідальності кривдників. Саме гендерні стереотипи у формуванні масової свідомості впливають на те, що насильство щодо жінок майже не порушується в засобах масової інформації як проблема. Через них у ЗМІ існує тенденція показувати жінку як об'єкт використання, як сексуальний об'єкт. Існуючі гендерні стереотипи спонукають та підтримують «поблажливе» ставлення суспільства до агресивної поведінки чоловіків, через що чоловіки не вважають насильство над дружинами чи подругами неприпустимим,

сприймаючи його як щось цілком нормальне. Вони є невід'ємною частиною культури суспільства. –

Культура – це набір відносин, цінностей, переконань і форм поведінки, поділюваних групою людей і переданих з покоління в покоління за допомогою мови або іншого засобу комунікацій. Соціальні психологи все більше усвідомлюють потребу крос культурного підходу. Одна з причин цього полягає в тому, що наука прагне бути універсальною, тобто необхідні результати кроскультурних досліджень, щоб з'ясувати, чи вірні наші відкриття для інших культур. Інша причина - бажання уникнути припущення, а саме: якщо є дещо поширене в нашій культурі, то воно є «нормальним» і типовим для всього людства. Третя причина пов'язана зі значенням культури: адже і нашу поведінку і наші думки вона потужно впливає, а кроскультурна психологія допоможе визначити, наскільки соціально-психологічні процеси змінюються під впливом різних культур.

Існує чотири аспекти, за якими сходяться різні за іншими показниками культури: 1) Поділ праці за статевою ознакою; 2) Переконавання або стереотипи, пов'язані з відмінністю між чоловіками і жінками; 3) Диференціальна соціалізація хлопчиків і дівчаток;

4) Менша влада і більш низький статус жінок.

Історично склалося, що практично в будь-якій культурі жінки і чоловіки виконують різну роботу, але конкретні види робіт виконуються різними статями не завжди збігаються. У приклад можна привести Центральну Африку і Латинську Америку, в першій головними фахівцями з землеробства є жінки, а в другій чоловіки. У кожній країні існує своє бачення щодо жіночих та чоловічих стереотипів. Як показують дослідження, велику роль відіграє релігія. Жіночі стереотипи більш сприятливі в тих країнах, чії традиції включають в себе поклоніння божествам жіночої статі і де жінкам дозволено брати участь в релігійних церемоніях. Культурна специфіка особливо важлива у зв'язку зі зміною гендерних ролей. Соціальні зміни можуть швидше відбуватися в тих країнах, де не настільки велика покірність владі і вірність груповим нормам.

Західна культура характеризується психологами, як культура індивідуалістичні суспільства. У таких суспільствах люди більше цікавляться кар'єрою, особистими правами і незалежністю. Колективістичні суспільства (подібні японським), підвищене значення надають колективним цілям, підпорядковують їм індивідуальні цілі, що проявляється в підвищеній турботі про потреби оточуючих. Такі культури, де заохочується покірність старшим, можуть відрізнятися більшою резистентністю до соціальних змін, оскільки люди старшого віку менш охоче приймають зміни. Шлях до досягнення гендерної рівності має свої особливості, що залежать від конкретної культури, і фактори, які призвели до змін в одній країні, можуть відрізнятися від тих, які ведуть до змін в інших країнах.

Культура кожної країни індивідуальна, в ній є і відмінності і схожості з рештою, у кожній країні існують свої культурні звичаї. Ми не повинні розраховувати на те, що зуміємо до кінця зрозуміти людей з інших країн, але повинні поважати культуру кожної країни. Гендерна рівність і культурне

розмаїття можуть іноді приходити в суперечність один до одного, але повага культурного розмаїття не вимагає безумовного прийняття всіх культурних звичаїв. Існує декілька універсальних цінностей, таких як, гендерна і расова рівність, які повинні змушувати прискіпливо ставиться до деяких культурних звичаїв і домагатися їх зміни.